

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

31

1. Новембра.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЪЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Средства, којима би могла 4-фунт. батерија (оздо се пуни) да смања губитак од ватре. — Положаји (свршетак). — Суваров (наставак).

Средства, којима би могла 4-фунт. батерија (оздо се пуни) да смања губитак од ватре.

Свакоме је познато, колико је сада ојачала ватра и пешачка и артиљеријска; познато је такође да је питање о чувању пешадије и коњице од ње, обратило на се живу пажњу у људи, којих се не тиче ствар само с једнога мирнога војнога гледишта. А о артиљерији, међу тим, ћуте, као да њој то ништа страшно није, или као да њен бојни строј одговара свима условима што смањује ватрени пораз. Погледајмо, да ли је доиста артиљеријски бојни ред тако савршен, да се у њему најмање сакати и убија послуга и коњи, најмање ломе и распрскавају сандуци и предњаци.

Пешачко жлезбо оружје, што се озго пуни, беше узрок великоме губитку у руским батеријама на Дунаву а особито у Криму. С примањем оружја, што се оздо пуни, овц ће губитци још већи бити, јер је брзина пуцања већа, и јер се пушке могу пунити лежећи, а што опет чини те је стрељачки низ готово невидива белега артиљерији. Ако уз ово

још помислимо на далеко ношење, на сигурност артиљеријске ватре и на њена распрсна зрна, која се сада већином употребљују: — онда ће се лако поимити, да ће од сад убијање тобџија и коња много чешће и веће бити, но што је у до садашњим ратовима било. Ако се садашњи артиљерински бојни ред не измени, његове ће особине бити снажан узрок томе немилومه послетку. Да би се о овоме убедили доста је само да погледамо на размере и облик тога реда.

Батерински бојни ред кад напред иде или се повлачи, изгледа као платно од 130 корака с лица и 35 до 55 корака у дубину, белега добра; по дужини лица равна је полу-баталијону пешадије, дивизијону коњице, по по дубини прелази развијени пешачки строј 7 до 11 пута, а развијени коњички од 2 до 4 пута.*) Неприатељ има у шта да гађа — белега је поштена.... Треба при овоме приметити, да се батерија у овоме строју наводи од најдаљих до најближих даљина, да она привлачи на се ватру много гушћу и неприкиднују, него ма какво пешачко или коњачко одељење; да на послетку, према условима своје радње, она на свакоме положају много дуже непокретна остаје, него ли други родови оружја.

Може нам ко рећи, да се развијени строј артиљеријски (који има веће међине од оних у другим родовима оружја) не може да сравни с раз-

*) Ми узимемо да пешачки строј у дубину има 5, а коњички 15 корака. Ако се баш узме чист густ строј, без десетника и двајестника у пешадији, а у коњици још и без официра, то је тај односај артиљерији још незгоднији.

виеним стројем другог оружја. Али тешко да ће тај прекор бити уместан, кад се реч води о штети од ватре.

Прво, метци, против батерије, нису свагда управни према њеноме лицу, већ често и коси: а према овима међине се смањују т. ј. батерија, као бедега, више се или мање ближи чврстоме једноставном реду; дубина се батерије, па дакле и вероватноћа непријатељскога гађања увећава.

Друго, батерија је састављена из мањег броја радних делића, него пешачки или коњанички део, што јој по дужини лица одговарају; од туда излази, да ће срећно бачена граната уништити у батерији много већи проценат силе: него ли у одељењу од друге врсте оружја.

Једром гранатом може се умукнути топ, т. ј. уништити, у бојном смислу $\frac{1}{8}$ (код нас $\frac{1}{6}$) део батерије, а том истом гранатом у развијеном строју пол-баталијунскоме, не сатре се ни цели полу-вод, или вод у развијеном коњаничком дивизиону.

И дакле, према штети од ватре, не само може се, но баш и треба упоређивати артиљеријски развијени строј са оваким из других редова оружја. Ово упоређивање, као што се видело из поменутих бројева, очито казује, колико је артиљерија (у односу на штету од ватре) у незгоднијем положају од других родова и колико су наша г. г. тактичари (не изузимамо ни оне, што се хвале да вазда помишљају на захтеве и услове бојне) рђаво схватили оно, шта јој (артиљерији) треба. Треба им признати: они су у овоме питању показали велику рутинску снагу. Отворите пешачке или коњаничке одсеке у њиховим

студијама, и наићићете на савете: да се избегне штета од ватре, треба одслеђе развити или размачнути у дубину; ако ово није доста, треба га кретати напред или на траг. Изгледа, да не бејаше тешко да се ови начини и у артилерији примену; но не, они га не применише; па шта више нигде ни спомена о томе нема.

Задатак се решава веома просто: да би се у батеријама смањала штета од ватре, како ручне тако и артилеријске, преко је потребно учинити две измене у бојноме делу:

1; Треба распоређивати предњаке не на 6 или 16 корака од топова, као што је то у правима примљено, већ на 100 метара, ако нема заклона, иза кога би се могли ближе разместити.

2; Отпочињати бој, држећи код топова само онај број топовија, што је неопходно потребан *) да ради; остале људе држати иза предњака.

Ето то су све измене, којима би се могао добити благотворан послерак. За тим не треба ништа одбацити из данашњих коњаничких правила, јер је све то потребно и у миру и у рату, и јесте добра школа за свикавање у јахању.***) Радње код топова треба тако изменити, да четири нумере и фајерверкер од топа, раде без № 5, 6 и 7, које треба, као што је већ речено, држати иза предњака и употребљавати их да носе зрна и да измењују убијене и ра-

*) Т. ј. код 4-фунт. жлебних топова, што се оздо пуне, не више од четири нумере с фајерверкером.

**) Ово се односи на руска правила.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

њене. Возаре сандука такође треба држати на траг, и бројати их као резерву.

Од овога се добијају следеће користи: 1; батерински, бојни ред из колоне, као што је већ показано, промеће се у два развијена строја, који се толико један иза другог находе, да зрна, управљена на један од њих, не ће већ никако пасти у други; 2; почем се зрна бацају готово искључно на лице батерије, т. ј. на топове, то је само по себи појамно, е распрснуће муницијскога сандука, биће најређа случајност, док међу тим сада свака граната, добро управљена на батерију, има веројетности или да распрсне ил да ма што оштети, рани, убије. Губитак ће се у послузи умалити, јер не има мање код батерија; у исто доба, резервенске тобџије умножиће се знатно, ако се узме у призрење малена веројетност погађања оне цели, која за 150 корака од прве белеге стоји; 3, коси метци, па и под врло оштрим углима, не дају непријатељу никакога особитога надмоћија. (Наставиће се.)

Положаји.

(Свршетак.)

Напад на браниоца, који се иза теснаца разместио, биће знатно олакшан, ако се он може претходно ватром да спреми. У противној прилици, ово је један од најтежих задатака, и сва тешкоћа борбе пада на једину пешадију. Но не гледајући на тешкоћу овакога задатка, он се у више прилика, прем да и са знатним губитцима, може успешно да

ради. Чело колони, без сумње мораће много да претрпи, но при свој жељи својој, оно није кадро да се натраг окрене: са стране непролазно земљиште, с леђа потискује војска. Може ли се спремити напад или не? питање ће се то понајпре решити особинама земљишта. Ако је теснац доста кратак, бар не дужи од пушкомета, а при том отворен, напад се може претходно ватром да спреми. Ако ли је теснац ма и отворен ал дугачак или покривен, јуриш ће се одмах предузети, без и најмањег претходног спремања.

Напад претходно ватром спремљен, од прилике овако би текао. Нападач намешта што више батерија, расипље густе стрељачки низ*) и отвора неома живу ватру, да би принудио браниоца да што даље од изласка тесначевог устукне. Кад се та цел постигла, почиње се јуриш. Пред челом јуришних одељења иду добровољци. Дошав до изласка из теснаца, неопходно је да се на челу његовине (теснаца) војска утврди и као најбоље средство за то биће, да се што решивије наступање продужи, те да се што више места пред изласком отвори, да може остала војска слободно да излази. Поседање разних земљишних предмета, који би се пред изласком из теснаца наћи могли, — треба оставити војсци

*) Изворна (оригинална) страна овакога размештаја, овакога бојнога реда, стоји у томе, што се низеви могу расути без да имају иза себе потпоре; батерије се могу разместити а да немају повратнога пута, — а обоје с тога, што смо ми од непријатеља одвојени земљиштем, које се само на једној тачци прећи може. У опште, бојни ће ред у овој прилици бити дугачка линија од ватре, која је састављена из батерија и густих стрељачких низева. Све остале силе размештају се укупно натраг, и што боље склонито.

што последња излази. За све то време артиљерија са противне стране, продужава пуцање, док је не заклоне јуришна одељења. Кад нападач успе да се на изласку с оне стране теснаца утврди, полази артиљерија, почињући од батерија, које су најближе теснацу. Последња пролази коњица, ако јој се не укаже згодна прилика да може браниоца обићи (појављај њен на крилу непријатељевом или ће га одмах принудити да се повуче, или бар натерати га да одвоји део војске и тим олакшаће јуриш с лица).

Према овоме што смо о нападу и обрани теснаца рекли, могла се већ добити мисао како би се нападали и бранили мостови, бродови, путеви кроз блатне просторије и насипи; но још особито ваља приметити, да се непријатељска одељења, која се кроз блатне пределе и преко насипа провлаче, свакад крећу у знатној дубини и граде дужа или краћа колена, те према њима ваља удесно поставити артиљерију, да би могла пуцати на свако колено. Да би обрана јача била, ако времена буде, ваља срушити мостове (дрвене упалити, у каменима распрснути два три тумбаса) или бар спремити их за уништење: насипе и путове кроз блатиште испресецати рововима, бродове на местима искусно издубити *) или наместити ма какве препреке.

*) Дубина брода за артиљерију не треба да је већа од 0^m65, за пешаднију од 1^m1, а за коњицу 1^m3. Кад је дно брода блатаво, најпре прелази пешаднија, после артиљерија и најзад коњица: јер би ова толико брод покварила, да би прелаз осталим војскама био немогућан. Кад вода брзо тече, треба с доње стране растегнути по преко уже или ставити врсту коњице, да помажу онима, које вода занесе. Ако брод кривуда, из острожности означаће се моткама.

Размештај браниоца пред теснацем. Већ је речено, у којим ће се приликама оваки размештај узети. Размештај војске потпуно се потчињава оним земљишним условима, који се налазе пред теснацем, при чему добро би било, кад би се крила примакла управо до препрека, које теснац чине, те да би положај добио довољно дубине, којим се избегава сувишно нагомилавање војске на уласку у теснац; у опште, положај по могућности треба да одговара свима условима доброга бојнога положаја. При размештају војске пред теснацем, овај нема никаква утицаја на размештај војске и на бој, већ само на следи његове, на повлачење војске. *)

Напад на војску, што је размештена пред теснацем. Ток боја потпуно је условљен особинама положаја, који је бранилац посео. Најзгодније је управити напад на точку, која је најближа теснацу, те кад би се прорвала војска што је овде, прекинула би се повратница осталима. Чим ред непријатељски пробијен буде, треба га неодступно гонити и његовим трагом проћи кроз теснац.

Размештај браниоцев у теснацу. Оваким се начином обично размешта малени одред при обрани шумских а особито планинских теснаца, који се обично шире што су ближе равници.

Услови, којима положај треба да одговори, јесу следећи: 1) треба да је теснац што је могуће више сигуран од опкољаја, који су у планинским пределима обично најсигурније средство, којим се може натерати бранилац да положај остави без боја. **)

*) Презас у повлачењу поменут је већ.

**) Напад Суваровљев на С. Готард 1799.

Овај ће се услов по најбоље моћи остварити, ако је земљиште са стране неприступно; ако је оно приступно, треба га посетити. У опште, као што је већ више реди помињато, оваких положаја, који се не би могли обићи, са свим нема; сва је разлика у томе, што се један може обићи с ближег, а други с даљег одстојања. Из једна мислећи, како да се опкољају осујетити, не треба никако сметути с ума и што брижљивије пажење на крила, те у тој намери треба поседати долине или пролоке са стране, и то не само опрезним но и браничким одељењима; 2) треба имати довољна простора за размештај војске; а земљиште, по коме ће непријатељ доћи, веома би добро било, кад би се сужавало у напред; 3) земљиште, на коме је бранилац; добро би било да превишава просторију, којом ће непријатељ доћи; и 4) ако теснац кривуда, најбоље је разместити се иза најдужих савијутака, да би се дуже могло на непријатеља пуцати.

Размештај војске на положају, највећма стоји до особина његових, при чему не треба заборавити, да се резерва постави у неколико даље по зади, те да се избегне тескоба и гурање при повлачењу.

Напад на непријатеља, што је у теснацу, скопчан је са много већим тешкоћама, ако се положај не би могао да обиђе, а особито ако положај браниочев много превишава земљиште, што је напред, тако да се не може из далека артиљеријом да општети. На овоме основу, ако је земљиште на крилима ма колико згодно за кретање војске, напад треба управити са стране теснаца, а још је згодније

ако се узможе обићи положај непријатељев каквим блиским теснацем. (Напад на С. Готард, 1799 г., и прелаз преко Чортовога моста 1800 г. Опкољај тврђавице Барда.)

Ужице. Септембар 1868. 3.

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

После тога император је више пута звао к себи Суварова; био је с њим и на разводу, и уопште опходио се милостиво; међу тим старац не тражаше службу, и кад разговор долазаше доста близу томе предмету, то Суваров обично почињаше да се жали на своју старост и слабо здравље. Кнез Горчаков по пређашњем био је посредник између цара и војводе и често је долазио у најтежи положај чудним поступањем свога деда. Пред царем, Суваров тражаше сваке прилике, да би исмејао нова правила службе и нове ворме; на разводу показиваше се, као да неможе сносити капу, и дуго ватајући је час једном, час другом руком свршавао је најпоследње тиме, да ју је обарао к ногама самог господара. По који пут нарочито улазио међу водове, који пролазе церемонијално — што је било најстрожије забрањено, и сматрало се као кварење реда у строју. При томе шапутао је он молитве и крстио се, и кад га један пут цар упита, шта значи то? — Суваров одговори. „Читам молитву господару: да буде воља твоја.“ У век после таквих завијених израза Павле

И тражаше од Горчакова обіашњења; оваі мораве да иде Суварову по доношаше господару одговоре свог смисла; іер никад не могаде да преда оне речи, коіе іе у ствари од деда чуо.

Тако проживе Суваров у Петрограду око 3 недеље. Не обична милост императорова не умекша іогунство фердмаршалово, коіи іе свагда под разним изговором отклањао реч о ступању из нова у службу. Наіпосле іедном у разговору са царем Суваров потражи се, да би га отпустили у село на одмор; Павле I са очитим незадовољством одговори, да га не може против воље задржати. Тад Суваров приђе руци царевоі уклони се, и истога дана оде из Петрограда у своіе село.

Са одласком Суваровљевим у Кончанско, говораше се, да іе он сам себе осудио на вечно изгнање и на свагда уклонио се са позорнице службе и славе. Каже се, да іе он у то време тражио од императора дозвољење, да се са свим удали од мирских суіета и да проведе остатак своіих дана у манастру: ево прозбе по томе предмету, нађене у његовим хартијама:

„Пресветли велики царе!

Наіпокорниіе молим ваше императорско величанство, да би ми дозволило отићи у Нидов Новгородски манастир, где сам намеран да довршим моіе кратке дане у служби Богу. Спаситељ наш іедини іе безгрешан. Несмислености моіоі опрости, Господару. Падајући к светим стопама вашег императорскогъ величанства

Препокорни богомољац, раб Божији

Гроф Александр Суваров Римнички.

Да л' је дошла та прозба до господара, и да л' је овај штогод одговорио Суварову, — на сигурно незна се; само је толико извесно, да је на по године после доласка Суваровљевог у Петроград, имено у Септ. 1798 год., дошао у село Кончанско ђенерал-мајор Прево-де-Љумјан, кога фелдмаршал познаваше још из Финске. Овога ђенерала, каже се, послао је сам господар са том цели, да би дознао мисли Суваровљеве односно на предстојећи рат. На жалост не зна се точно о бављењу ђенераловом у Кончанском, може се међу тим мислити, да је стари војвода доиста штогод и говорио о таквом предмету, који му вазда мио беше и увек му занимаше и његове мисли и дуге часове у самоћи. Ђенералу Прево дала је се дакле прилика да забележи мњење Суваровљево о блиском рату са Француском.

Скоро две године проживе Суваров у заточењу, кад на један пут из нова се покрене коло судбине великога војводе. У Фебруару 1799 г. дође у село Кончанско крилни ађутанат Толбухин са следећим царским писмом:

„Овога часа добио сам, графе Александре Васиљевићу глас, да бечки двор жели, да ви примите команду над војскама његовима у Италији, куда иду и моји корпуси Розенбергов и Берманов. И тако по овоме, и при данашњим јевропским приликама, држим за дужност, не само с моје стране, већ и од других лица, предложити вам, да узмете команду на се и да дођете овамо како би се одмах за Беч кренули.“

То писмо јаво је обрадовало Суварова: о чему

он сањаше у срећније доба свога живота — то се деси сада, кад се мање од свега надаше таквој срећи. Седамдесетогодишњи војвода плакаше од радости, љубљаше слику цареви и одмах оде у сеоску цркву, нареди да се одслужи благодарeње и молио се Богу од свег срца, клечећи; после два сахата беше већ на простим колима пут Петрограда.

Доиста радост, са којом император Павле прими прозбу бечкога двора, јест црта својствена најблагоднијему карактеру. За славу Русије господар не беше злопамтило и од свега срца опрости старцу Суварову. Ал решивши се поверити Суварову славу руског оружја, а може се рећи — и судбу целе Јевропе, није потпуно веровао ђудљивоме и предузимљивом карактеру старога војводе, који, не гледећи на своје седе косе, способан беше и за најжешћа предузећа. С тога је император и писао ђенерал-лајтнанту Ђерману (који тада командоваше још корпусом што беше одређен за Италију):

„Бечки двор молио ме је да команду над савезним војскама у Италији поверим фелдмаршалу графу Срварову, Ја сам за њ послао; ал вама препоручијем, ако он прими команду, да дужни будете у свако време мотрити на његова предузећа која би могла бити штетна и по војску и по општу ствар, ако га повуче његово уображење, које по који пут тражи од њега, да изврши све на свету. И тако прем да он по својој старости, већ не може да се упореди са Телемаком опет ви му будите ментор, чии савети и мњења ваља да умере жестину војника, оседелог под лаворикама.“

Тако високога мњења имађаше цар о војним

даровима ђенерала Ђермана, надајући се, да ће хладнокрвност и расудљивост његова лако моћи да утиша сувишну жестину и предузимљивост Суваровљеву. Ђерман одговори императору:

„Ценећи године фелдмаршала Суварова, недомашност његових победа, срећу, која вазда праћаше сва његова предузећа, употребићу ја сву снагу, е да би се применити могао ка ђенију тога старог војника. Што се начина ратовања против оних револуционра тиче, ми смо обојица скоро једнога мњења: у опште у боју воли он дубоки строј, и ја такође њега претпостављам другима. У сваком случају ја се надам, да ћу бити од користи служби вашег величанства и општој а праведној ствари свију законитих држава.“

Ђерман долазаше у коло учених тактичара онога времена, код којих сва суштина војнога искуства стојаше у једином механизму постројавања. На срећу избави се Суваров од таквога ментора; јер Ђерман, добије на скоро нов посао, и доцније доказао је сам у Холандској, да за у спех у рату ваља умети нешто више а не само стројити војску и градити маршруте.

Долазак Суваровљев у Петроград и његов разговор са императором, као што се вели, потпуно су растурили пређашње зебње императорове на против су учинили, те он доби потпуно вере у „оседелог под лаворикама“ војводе. — Суваров оде управ у зимски дворца, и ту га је цар одма примио. Тога дана буде примљен опет у службу као фелемаршал. Император му је сам својом руком дао орден св. Јована Јерусалимског. Причају, да је при том Сува-

ров пао на колена и реко: „Боже, спаси цара!“ а овај му одговорио: „Нека Бог тебе подржи рад спашења царева!“....

Одељења Розенбергово и Берманово дођу са свим под Суварова; њима се заповеди, да у свему на фелдмаршала се обраћају, а не право на императора као што је то пређе било. „Управљајте свима војскама на општу корист“ — вели једно царево писмо од 1-г Марта; — „Ми молимо господа бога нашег, да благослови предузеће наше и да нам дарује победу над непријатељима вере Христове.“

Долазак Суваровљев у Петроград и велика царева наклоност према њему беху узрок грдном одушевљењу. И народ и војска гледаше у тој ствари истински знак нових победа и нове славе. Гомиле народа грабише там, где моглоше видети чувена јунака; умуклоше зли гласи и клевете; стари непријатељи и зависници ником се клањају пред оним, који је онако немилостиво шибао својим горким сарказима. Суваров као што знамо био је изворан вазда весео и шаљивчина; много има анегдота из живота негова. *) Изненадна срећа оживи на мах 70

*) Једном у разговору са графом Ростопчином, Суваров оставив своје обичне шале, брижно говораше о тадашњем положају ствари у Европи: речи његове беху пуне талента, мисли светле ка дан. Већ је почео био да говори о блискоме походу... Жељно слушаше гроф Ростопчин и усвајаше сваку примедбу великог војводе..... али на један мах у пола разговора, Суваров ућути, скочи са столице и почне кукурекати ка петао. Јако зачуђен тако изненадним прелазом, гроф Ростопчин изрази своју досаду од тако неумесне петловље дреке. Ова је анегдота остала од непозната ауктора, који вели да ју је чуо од самог Ростопчина.

годишњег старца, врати му сву младићску снагу, сво одушевљење и енерџију.

И Суваров се тада ве показиваше пред царем онако, као што то пре рађаше: вођ више не излазаше као јавни противник новим реформама и установама, и сабља му тешка не беше, капу лако скидаше, и при разводу стража лако могаде наћи пут не улазећи међ водове. Он је се сада владао са свим као што ваља, као да је хтео показати да уме, кад хоће, као и други да изврши и најмање службене потребе у мирно доба, на које обично не гледаше, јер им одрицаше суштине за рат. Ту очиту промену у начину опхођаја Суваровљева, кнез Горчаков овако је протумачио: Суваров не хтеде пре да буде у служби, јер је видео да у њој нема ничег другог до просте ворме и параде; сад настаје време, за које он живи, и у коме ће он управљати судбином целе Европе.

Од прилике после две недеље по доласку у Петроград, у почетку Маја, крене се преко Беча за Италију. Тамо га чекаше нова слава, којом му суђено беше да крунише свршетак свог дугачког а славнога рада.

Онда баш кад војна дејства беху пуно развијена Суваров путоваше из Петрограда у Беч. Дубоко проникнув важност, свога задатка, Руски војвода горео је у нестрпљењу, кад ће једном стати на чело савезној војсци. (Наставиће се.)

